

Tibori Szabó Zoltán

GÁLL ERNŐ,
AZ IRREDENTAEGY DAAD-ÖSZTÖNDÍJ ELŐZMÉNYEI
ÉS KÖVETKEZMÉNYEI*(Folytatás)***A látszólagos nyitás évei**

Mivel Nicolae Ceaușescu, az új, fiatal pártfőtitkár néhány engedményt tett az értelmiség és a nemzeti kisebbségek irányában, Gáll Ernő és társai úgy érezhették, hogy elérkezett a pillanata a nemzetiségi követelések kemény és határozott felvetésének. Ezt persze a rendszer másképpen képzelte, és ebből a szemléleteltérésből a későbbiekben újabb kellemetlenségek származtak.

A korábban beszerzett információk ugyanis elegendőnek bizonyultak ahhoz, hogy a kolozsvári Securitate kérje, és a bukaresti Állambiztonsági Tanács jóváhagyja a Gáll Ernő és Szilágyi Júlia lakásába felszerelt „I. T. X. típusú operatív technikai [lehallgatási] munkálat működtetésének meghosszabbítását 1968. szeptember 1-jéig”. „Gáll Júlia esetében” erre szerintük azért is szükség mutatkozott, mert a célszemély „magyar nacionalista tevékenysége” mellett, a lakásában „egész sor zsidó nacionalista elem is találkozik, és ott ellenséges és nacionalista megbeszéléseket folytatnak”.¹

Érdekes feljegyzést készített a titkosszolgálat, valószínűleg lehallgatási anyagból, a *Korunk* 1968. január 31-i szerkesztőbizottsági üléséről,² amelyen meghívottként Rácz Győző³ és Bretter György,⁴ a Babeș-Bolyai Tudományegyetem filozófia tanszékének oktatói is részt vettek. „Azt követően, hogy Gáll Ernő főszerkesztő felsorolta a folyóirat célkitűzéseit: »1. Avantgardista gondolkodás; 2. Komoly konstruktív kritika; és 3. A magyar ki-

sebbség nemzeti törekvéseinek kielégítése«, vehemens vita következett.” A jelenlévők, de elsősorban Rácz és Bretter hevesen bírálták Balogh Edgárt és Gáll Ernőt, mert „anarchizmust bizonyítanak a folyóirat vezetésében”, de azért is, mert a folyóiratot „elévült gondolatok és információk zsbivásrává tették”. Elítélték Balogh Edgár őszintétlenségét, aki kétnaponként száznolcvan fokkal változtatja véleményeit, s egyben Gáll Ernő toleranciáját Balogh irányában. Úgy vélték, mindezek az egész szerkesztőségre negatív hatással vannak. Balogh hosszas beszédében elismerte a kritikákat, és a jelzett hiányosságok kiküszöbölését ígérte. Aztán részletesen ismertette a Gáll által említett harmadik célkitűzést. Kifejtette, hogy a *Korunk*nak jelentős nemzeti „funkciója” és „szerepe” van, és többször is hangsúlyozta, hogy a folyóiratnak „a romániai magyar kisebbség törekvéseinek exponensévé kell válnia”. Rámutatott: „A magyar közigazgatású Hargita megye létrehozása számunkra is új célokat állít, kategorikusabb, félelem nélkül felvett követelésekkel. A folyóiratban közölt anyagokban megfogalmazhatjuk a célkitűzéseinket és követeléseinket. Azoknak a történelmi vonatkozású anyagoknak, amelyeket meg fogunk jelentetni, fel kell támasztaniuk politikai hagyományokat abból a múltból, amikor a magyar kisebbség saját irányvonalát kifejezhette.” Ebben a vonatkozásban elmondta, hogy a magyar nemzetiségnek a jövőben beleszólása kell hogy legyen Románia külpolitikájába, politikai tényezővé kell lennie, „a két világháború között a Jakabffy Elemér⁵ köré csoportosultak” mintájára, akik a *Magyar Kisebbség* című folyóirat révén az egész világgal képesek voltak megismertetni véleményüket. Balogh szerint Jakabffy lapja ugyanis a magyar kisebbség külpolitikai orgánuma volt, s felemelte a szavát a román nemzeti elnyomás ellen. Ígérte, hogy nemsokára olyan cikket közölnek, amellyel „rehabilitálják” a folyóiratot, hiszen a cikk megfelel a romániai magyarok aktuális elvárásainak. Hangsúlyozta, hogy a *Korunk* folyóiratot a párt, annak Központi Bizottsága és a Securitate a nemzeti törekvések avantgárdjának tekinti, „ami bennünket nem kell hogy megijesszen”. Farkas László, az illetékes rovatszerkesztő egyetértett azzal, hogy a *Korunk* foglalkozzék többet a nemzeti kérdéssel, de úgy vélte, hogy ezt nemcsak irodalmi vonalon kell megtenni, hanem a lap valamennyi rovatán keresztül. Farkas erőteljesen támadta a Sajtóigazgatóságot, amelyet az ellenőrzés elévült, eltorzult és túlhaladott formájának nevezett, s amely az irodalom fejlődését gátolja.

„Brăiloiu” ügynök 1968. február 14-én arról jelentett, hogy találkozott Halmos Györggyel, a bukaresti Zenekonzervatórium tanárával, aki elmondta neki: „eddig mindenki »mondott«, amit »akart«, de nagyon kompetens

forrásból tudja, nem fogják többé megengedni, hogy „mindenfélét beszéljenek”, s akik majd »beszélnek«, viselni fogják a »következményeket«. Halmos figyelmeztette az ügynököt, hogy legyen nagyon elővigyázatos. Elmondta neki továbbá, hogy találkozott Gáll Ernővel, aki beszámolt neki arról az 1956-ban Magyarországról elszökött férfiről, aki marxizmus-tanár, s akit Münchenben ismert meg. Bár Budapesten orosz nyelvszakos volt, származása miatt sok kellemetlenséggel kellett megküzdenie, az apja ugyanis „horthysta tábornok volt”. Gáll szerint a szóban forgó személy mégis „igazi kommunista”. Halmos hozzátette: „Gáll E. is kommunista, csak-hogy »nem úgy, ahogyan azt itt megkövetelik.«” S akkor mi a teendő, kérdezte a forrás, amire Halmos így válaszolt: „Tegyél eleget maradéktalanul a szakmai kötelességednek, légy becsületes, és reménykedj egy jobb világban, ahol nem fognak naponta emberek ezrei éhen halni.” Az ügynök Pollák felől is érdeklődött, és azt a választ kapta Halmostól, hogy tudomása szerint „nem túl jó a sorsa”. „Brăiloiu” tartótisztje, Banciu Constantin őrnagy, a jelentés lapalján megjegyezte: „szerveink Gáll Ernőt (...) nacionalista megnyilvánulásai”, „Pollák Tutut kémgyanú okán tartják megfigyelés alatt”. A jelentés eredetijét a tartótiszt szintén a „Gornea” iratcsomóba irányította.⁶ A jelentéshez Banciu őrnagy felettesei hatpontos intézkedési utasítást mellékeltek. Eszerint a jövőben jobban ki kell majd használniuk a Gáll munkahelyén beszerelt „VIFORUL” forrást,⁷ és azt a lakásába is be kell szerelniük. Rá kell állítani Gállra a „Pictorița” [magyarul: A Festőnő] fedőnevű ügynököt, aki jó barátságban van Deák Tamással, s rajta keresztül el tud jutni Gállhoz. Tanulmányozni kell továbbá Gáll környezetét, kapcsolatait – ügynökök és irattári anyagok alapján –, kapcsolatai közül be kell szervezni egy ügynököt, és ellenőrizni kell külföldi és belföldi kapcsolatait is – hangzott az utasítás.

A következő jelentés „Dinuț Marin” diákügynöktől érkezett, aki arról számolt be, hogy Gáll Ernő a tanteremben összegyűrt és eldobott egy papírt, amelyet a szünetben kollégái – Spiridon Dan, Iluț Petre és Dunărean D. – elolvastak. A papír egy „kemény” hangú levél volt Duca Aurel tartományi első titkárhoz, amelyben Gáll azt kifogásolta, hogy – bár Balogh Edgárral együtt a listán szerepelt – „nem hívták meg őket a megyei pártvezetés megválasztását követő [1968. február 17-i – T. Sz. Z.] bankettre”. Gáll emlékeztette az első titkárt, hogy őt nemrég Bukarestben a Központi Bizottságnál fogadta Leonte Răutu⁸ és Fazekas János,⁹ s a velük folytatott beszélgetés egyik következtetése szerint a sajtónak szoros kapcsolatot kell tartania a helyi pártszervekkel. Az ügynök ismét elismerően szólt etikata-

náráról, akinek a tanári kar tagjai közül leginkább sikerült a diáksághoz közel kerülnie. Ugyanakkor úgy vélekedett, hogy miközben Gáll mindent elkövet a diákok kritikai érzékének fejlesztése végett, valójában „radikalizmusra”, radikális magatartásra készíti őket.¹⁰

A *Korunk* szerkesztőségébe beszerelt lehallgatási-berendezés révén szerzett anyagokat 1968. március 2-án foglalták össze. A feljegyzés annak a beszélgetésnek a részleteit ismertette, amelynek során Balogh Edgár – Gáll Ernő és a Kolozsvári Rádióstúdió nem azonosított munkatársa társaságában – kijelentette: „fokozott harcot kell indítani annak érdekében, hogy minden egyes magyar gyermeket magyar iskolába írassanak be, eddig ugyanis Romániában hatvanezer gyilkosságot hajtottak végre, s ez a számadat a kényszerűen román iskolába íratott magyar gyermekek száma”. Balogh szerint a 20. század a „nemzetek megújulásának” százada, és azt a romániai magyar kisebbségnek is ki kell használnia. A rádiós vendég kijelentette, hogy maga is arra fog törekedni, hogy a televízióban magyar nyelvű adásokat is sugározzanak, vagy legalább engedjék meg a budapesti adások vételét. Ugyanakkor naponta nyolcórányi magyar műsort szándékszik követelni a rádióban, és azt, hogy minden egyes egyetemi karon hozzanak létre magyar lektorátusokat. Balogh Edgár esetében több ügyről is szó esik a továbbiakban a feljegyzésben, így például arról, hogy román történelmi személyiségek nevét magyarosítja a lapban, izgatást végez a székely megyék ügyében, és az a feltett szándéka, hogy rehabilitálni kell az egykori *Helikon* folyóirat köré csoportosult nacionalista írókat. Gáll Ernő esetében röviden megismételték azokat az információkat, amelyeket március 1-jén „Dinuț Marin” diákügynöktől megtudtak.¹¹

Az 1968. május 14-én készített feljegyzés szerint Balogh Edgár, Gáll Ernő és Jordáky Lajos tizennégy pontos emlékeztetőt készítettek, amelyet végül csak Balogh Edgár írt alá és nyújtott be a megyei pártbizottság titkárának. Ebben nem a Magyar Népi Szövetség vagy a MADOSZ újraalakítását, hanem olyan magyar tanács, olyan független magyar közigazgatási szerv létrehozását kérte, amely a magyar többségű területeken működjön. Balogh kijelentette: nem kért többet, mert attól tart, hogy a magyar tömegek nem képesek nagyobb lépést tenni, és ezzel Gáll Ernő is egyetértett. Balogh azért megjegyezte, hogy nemrég hóstátiak multságán vett részt, ahol „a legvadabb irredenta dalokat énekelték”, mindenképpen támaszkodhatnak tehát a magyar tömegekre. A feljegyzés utalt arra is, hogy Huszár Sándor, az *Utunk* szerkesztője¹² bevallotta Baloghnak, hogy ő is emlékeztetőt készít, amelyben egész napos magyar rádióműsort követel.¹³

Az ún. 1968-as nyitás ellenére, Gáll Ernőt és társait ugyanúgy megfigyelték tehát, és velük kapcsolatban ugyanolyan kemény hangvételű anyagok készültek a Securitate irodáiban. S hogy ez távolról sem volt a titkosszolgálat magánakciója, arról egy másik feljegyzés tanúskodik a Securitate-iratcsomóban. Az 1968. május 21-én Gáll Ernőről készült feljegyzést a pártvezetésnek szánták, és abban megismételtek valamennyi Gállról addig összegyűjtött információt. A dokumentum jobb felső sarkába Oprea Florian százados kézírással rávezette: „Az RKP Megyei Bizottsága útján elküldtük Virgil Trofin elvt.-nak.¹⁴ Utasítottak, hogy vonjuk intenzív megfigyelés alá.”¹⁵

Mindezek ellenére, Gáll Ernőnek Bukarest megengedte, hogy 1968. szeptember 2–9. között a bécsi XIV. Nemzetközi Filozófiai Kongresszuson részt vegyen, és annak etikai szekciójában előadást tartson. E döntésben talán az is szerepet játszott, hogy a Securitate által róla kapott információkból sok esetben kiderült: a rendszer tökéletesítésének lehetőségében töretlenül bízik. Így például abból a jelentésből is, amelyet a bukaresti „Anton Andrei” fedőnevű ügynök Bujenița Dumitru őrnagynak 1968. május 11-én adott. Ebben az ügynök közölte: Gáll április 30-án meglátogatta, és beszámolt neki arról, hogy Erdélyben rendkívül pozitív visszhangot váltottak ki a rehabilitációk, még azok között is, akik sejtették, hogy Pătrășcanu¹⁶ rehabilitálása küszöbön áll. Úgy vélte, még akkor is pozitívum ez, ha a rehabilitálások időszerűségével és őszinteségével kapcsolatban viták vannak. Bevallotta az ügynöknek: szerinte ez a hazai élet fokozottabb demokratizálásának kezdete, s „maga az a tény, hogy emberek tízezrei olvasták a rehabilitálásokról szóló dokumentumokat, nagyon nagy nyereség a tömegek bizalma elnyerésének szempontjából”. A jelentést a bukaresti belföldi hírszerzési vezérigazgatóság 1968. május 23-án továbbította a kolozsvári Securitaténak.¹⁷

Nem lankadt azonban a titkosszolgálat kíváncsisága afelől, hogy a Gáll által Nyugat-Németországból behozott „Mi nem szocializmus” című pamfletről kik szereztek Kolozsváron tudomást. 1968. június 5-én készült az a feljegyzés, amelynek tanúsága szerint a Kołakowski-írást Tóth Sándor, Földes László, Földes Mária és Bajor Andor olvasták. A feljegyzés röviden jellemezte is a szóban forgó személyeket. Tóth Sándor zsidó, párttag, egyetemi előadótanár, akinek számtalan nacionalista és ellenséges megnyilvánulása ismert; Földes László zsidó, kizárták a pártból, egyetemi előadótanár és irodalomkritikus, akit a Securitate 1967 tavaszán ellenséges tevékenység miatt vizsgált, aki akkor határozottan megtagadta, hogy kapcsolatairól nyilatkozatot írjon, s aki „egészségtelen” álláspontokat képvisel; Földes Mária

szintén zsidó, párton kívüli, dramaturg, ellenséges megnyilvánulásairól ismert, könnyelmű és fecsegő; Bajor Andor pedig magyar nemzetiségű, szerkesztő, ellenséges és nacionalista megnyilvánulásairól ismert, „főként amikor alkoholos italok hatása alatt áll”, többször kezelték az ideggyógyászaton, és nem lehet vele szóba állni, mert megbízhatatlan.¹⁸

Ugyanakkor született a pamfletet elolvasó hatodik személynek, Bodor Pálnak a jellemzéséről és a Gállhoz fűződő viszonyáról készített külön feljegyzés. Eszerint Bodor párttag, 1967 nyaráig az *Utunk* folyóirat szerkesztőségi főtítkára volt, amikor kinevezték a bukaresti Irodalmi Könyvkiadó magyar részlegének igazgatójává. „Kolozsvári tartózkodása idején egyes nacionalista megnyilvánulásait jelezték. Politikai jellegű provokációi miatt egyes értelmiségiek arra gyanakodtak, hogy a Securitate-szervek informátora.”¹⁹ A dokumentum szerint Bodor baráti viszonyban állt Gállal, s amikor Kolozsvárra jön, meglátogatja. Legutóbbi, 1967. december 4-i látogatása alkalmával Gáll felolvasta neki és olvasásra átadta a „Mi nem szocializmus” című anyagot. A feljegyzés úgy vélte, hogy Bodor „expanzív természet, arra vágyik, hogy személyes céljai megvalósításának érdekében »magas körökben« alakítson ki kapcsolatokat. Sógora Gere elvt.-nak,²⁰ az RKP KB Végrehajtó Bizottsága póttagjának, az RKP KB titkárának”.²¹

Azonos, 1968. június 5-i keltezésű a Halmos György zongoraművészre vonatkozó feljegyzés. Tudják róla, hogy „párttag, jó zongorista, aki többször járt hivatalosan külföldön, egészséges gondolkodású, és kapcsolatban áll bizonyos kétes zsidó elemekkel. Jelenleg Leipzigban van, ahonnan 1968. június 20-án kell visszatérnie. (...) Érdekelt abban, hogy jó viszonyban legyen azokkal a szervekkel, amelyekről külföldi utazásai függnék. Féltős és befolyásolható. Tavaly ősz óta normája van a bukaresti konzervatóriumban is, és oda szándékszik költözni végleg. Felesége, Zsuzsa orvos a kolozsvári Vérbegyűjtő és -Tartósító Központban” – mutatott rá a feljegyzés. A dokumentumra, kézírással, az egyik olvashatatlan aláírású Securitate-vezető ráírta: „Pereş elvt., Duca elvt. egyetért azzal, hogy álljunk szóba Halmossal. Evégett küldjük el a bukaresti I. Igazgatóságnak javaslatunkat. (Esetleg szervezzük be.) Sürgős.”²² A bukaresti központnak küldött, Ioana Constantin alezredes és Muşuroia Gheorghe őrnagy által aláírt átiratban a kolozsváriak kifejtették: arra a következtetésre jutottak, hogy a „Mi nem szocializmus” című anyag megszerzése érdekében rá kell venniük valamilyen az annak létezéséről tudomással bíró személyeknek, hogy feljelenítésben jelezzék ezt a pártszerveknek. E célból elemezték mind a nyolc személyt, akik a cikket olvasták (a hat feljebb felsoroltat, Gállt és feleségét),

és azt feltételezik, hogy a legcélszerűbb Halmos György zongorista felhasználása lenne, aki ugyan nem barátja Gáll Ernőnek, de felesége révén bejutott annak baráti körébe. Jellemezték Halmost, megismételték, hogy „félős természetű, befolyásolható, és érdekelt jó viszonyban lenni szerveinkkel, hogy megkönnyítsük külföldre utazását (főképp kapitalista országokba, ahol eddig nem járt). Vele a H. C. M. 957²³ szellemében szándékozunk beszélgetni, s ezt később kiterjesztenénk más olyan személyekre is, akikről esetleg tudja, hogy külföldön nem megfelelően viselkedtek, tiltott anyagokat hoztak az országba, vagy akik az állam érdekeinek ártó kapcsolatokat létesítettek”. Kitartóan szándékoztak Halmostól adatokat követelni a Gáll által behozott anyagról, amíg csak bevallja, hogy ismeri azt. Aztán könnyen rávehetik, hogy ezt hozza az RKP megyei bizottsága első titkárának tudomására, mivel Gáll Ernő párttag, és vezető beosztásban dolgozik. Megjegyezték, hogy a tervet a megyei első titkár is elemezte, és annak végrehajtásával egyetértett.²⁴ Bukarestből 1968. július 1-jei keltezésrel érkezett válasz, amelyben a tervet a felterjesztett formában jóváhagyták,²⁵ a dossziében azonban semmilyen dokumentum annak további sorsáról nem található.

1968 nyarán folytatták Gáll Ernő egyetemi megfigyelését is. 1968. július 16-án „Dinuț Marin” diákügynök összefoglaló jelentést írt a Securiténak az egyetemi évben lezajlott etikai kurzusról.²⁶ A tanév során készített jegyzetei alapján az ügynök közölte, hogy az előadott anyag lefedte a tantervet, az érintett tematika tekintetében is, csak hogy az előadott anyagot semmiképpen nem lehet a „marxista etika” keretébe helyezni, s a Gáll által használt nyelvezet nem a hagyományos marxista kifejezéseket vonultatta fel, hanem a nyugati marxista kritikákban használt terminológiát. A diák elismerte, hogy a marxizmus előtti és a nem marxista elméletek ismeretetésével, tanára valójában a marxizmus hiányosságait akarta tisztázni, de végül tisztán látszott Gáll igyekezete, hogy diákjaiba „beleoltsa a cél nélküli radikalizmust, amely őt magát is jellemzi”. Az ügynök szerint Gáll azt sugallta, hogy a diákoknak fenntartásokkal kell fogadniuk a marxista doktrínát, meg kell különböztetniük a marxista elméletet annak gyakorlati eredményeitől, és a realitásokkal, illetve az alternatív filozófiai rendszerekkel ütköztetve azt, javításokat kell majd végrehajtaniuk benne. Hiszen a forradalom végrehajtói nem voltak igazi marxisták, „arisztokratizálódtak”, és elárulták a forradalmat. A társadalom pedig visszaváltozott fogyasztói társadalommá. A tanár „csaknem teljes megegyezést látott a »sztálinizmus« és a »hitlerizmus« között, ami az egyén szabadságának teljes korlátozását,

a szellemiség- és kultúraellenességet, a radikális értelmiségi hozzáállás felszámolását, a társadalomban elhintett totális kételkedést és egyénellenes agresszivitást, azaz a végtelen számú gyilkosságot, a koncentrációs táborokat és az abszolút bürokráciát illeti. A forrás szerint valamennyi diák rajongott Gáll Ernőért és Ion Aluaşért,²⁷ és Grigore Zanc²⁸ nevű kollégája ezt meg is írta a *Viaţa studentescă* diáklap hasábjain. Zanc azt is tudta, hogy kolozsvári látogatása alkalmával, Leonte Răutu megkérdezte Aluaştól: „Aluaş elvt., mit mond maga és Gáll professzor a diákoknak, miféle más valóságot tárnak fel előttük, hogy annyira lelkesednek magukért?” Az ügynök úgy tudta, hogy a tisztseghalmazás tiltása okán Gállnak el kell mennie az egyetemről, „amiért kár lenne”. Mielőtt a jelentését megírta, az ügynök kikérte Gáll Ernőről néhány diáktársának – köztük Zanc Grigore, Buduşan, Mihai Constantin, Huţ Petre és Herlea Rodica, valamennyien IV. éves filozófushallgatók – a véleményét is. A tartótiszt a Gállra vonatkozó információkból azt szűrte le, hogy a kurzusokon és a szemináriumokon olyan „reakciós” tételeket vitatott meg, amelyek „az állambiztonságot érintik”, és utasította az informátort, hogy figyelje meg, milyen hatásokat váltanak ki ezek a tételek diáktársaiban.

További rossz pontot képezett Gáll Ernő titkosszolgálati megítélésében az az ügynöki jelentés, amelyből kiderült, hogy a csehszlovákiai helyzetet elemző külföldi sajtóanyagokat terjeszt (amelyek a Magyar Távirati Iroda és az újvidéki *Magyar Szó* napilapban jelentek meg),²⁹ s amelyet a Maros Megyei Állambiztonsági Felügyelőség küldött Kolozsvárra.³⁰ Csak-hogy amire ez az anyag átérkezett Kolozsvárra, Gáll Ernő már Ausztriában volt, a filozófiai kongresszuson, amelyen a részvételét Bukarest jóváhagyta.

A bosszú

Az iratcsomóban egyetlen dokumentum említi meg, hogy 1968 nyarán Nicolae Ceauşescu találkozott vezető romániai magyar értelmiségiekkel. Ebben is Gáll egyik magyarországi vendége hozta szóba az eseményt. Pedig az 1968. június 28-án lezajlott találkozó – amelyen a párt főtitkárának a magyar értelmiségiek sérelmeivel és követeléseivel kellett szembesülnie – fontos engedményekre kényszerítette a pártvezetést. Ennek nyomán hozták létre a Kriterion Könyvkiadót, *A Hét* című hetilapot és a Román Televízió magyar nyelvű adását, és – az 1968-as csehszlovákiai események hatására is – átmenetileg lazítottak egy keveset a magyarságot érintő sok-

rétű megszorításokon. Nem sikerült azonosítanom, hogy valójában kicsoda is a Gáll Ernőt meglátogató budapesti „Straiski Ianos” és két társa, akikkel Gáll és felesége, Szilágyi Júlia 1968. augusztus 11-én lakásukon beszélgetést folytattak. A vendég pontosan tudta, hogy június végén a magyar értelmiségiek a román pártfőtitkárral találkoztak, és ezzel, továbbá az erdélyi magyarság általános helyzetével, a romániai magyar és a román értelmiség viszonyával, Erdély hovatarozásával, az erdélyi magyar–zsido viszonytal kapcsolatos kérdésekről beszélgettek. Gáll egyebek mellett azt mondta, hogy román részről éppen kompenzálalnak, és átírják a történelmet. A vendég – aki bevallása szerint sok más erdélyi magyar értelmiségivel is tárgyalt – a továbbiakban a magyarellenes megnyilvánulásokról, a román pártvezetés nacionalista törekvéseiről, a román–kínai viszonyról, Románia részletes történelmének megírásáról, illetve arról érdeklődött, hogy a hatalom a *Korunknál* közvetlen vagy közvetett cenzúrát alkalmaz. ³¹ A beszélgetés tartalmáról a kolozsvári Securitate átiratban tájékoztatta a megyei első titkárt, Duca Aurelt. ³²

Nem derül ki a CNSAS által kiadott titkosszolgalati dossziéból, hogy milyen indoklással, tény azonban, hogy Gáll Ernőt – miután előzetes értesítést kapott róla – nem hívták meg 1968 őszén sem a kolozsvári, sem pedig az országos Magyar Nemzetiségi Tanács megalakuló értekezleteire, és ez Gállt érzékenyen érintette, mert ilyenképpen az újonnan alakult szervezet vezetőségéből is kihagyták. Az ennek következtében kialakult kolozsvári híresztelések alapján, Gáll úgy érezte, bizalmi válságba került, s 1968. november elején már az a gondolat foglalkoztatta, hogy lemond *Korunkfőszerkesztői* tisztségéről. Kiderül ez egyértelműen abból a jelentésből, amelyet a „Ştefan” fedőnevű bukaresti ügynök készített a Securitate számára azt követően, hogy november 11-én Gáll feleségével, Szilágyi Juliával találkozott és beszélgetett. Az ügynök Balogh Edgárt is megkérdezte ez ügyben, aki igazolta Gáll szándékát, és közölte, hogy mivel sem filozófiai, sem szociológiai, de általában tudományos felkészültsége nem éri fel a Gáll Ernőt, ha a főszerkesztő lemond, maga sem maradhat a *Korunknál*. ³³

A kegyelemdőfessel a kolozsvári Securitate azonban még tartozott Gállnak. Felvették tehát Ivaş Ioan százados útján a kapcsolatot Karl Klausen nyugatnémet állampolgárral, aki valójában Kohn Hillél fia, a néhány évvel korábban Kolozsvárról emigrált Kohn György volt. Az említett százados éveken át a kolozsvári útlevélosztályon dolgozott, feltehető tehát, hogy Kohn Györgyöt egyik hazalátogatásakor hívták be az útlevélosztályra, és ott beszélgettek vele. Kohn elmondta a Securitaténak, hogy – valószínűleg

korábbi utasítások alapján – felvette a kapcsolatot és beszélgetett a Konstanz am Bodensee város egyetemén oktató Rolf Dahrendorf professzorral, az ottani szociológiai tanszék vezetőjével és asszisztensével, dr. Burisch-sal. Utóbbtól tudta meg, hogy amikor 1967-ben Gáll ott járt, magyarnak adta ki magát, és a magyar ügy elkötelezett védelmezőjeként lépett fel. Élesen elítélte a két kolozsvári egyetem egyesítését, közölte, hogy a magyarok semmilyen téren nem élveznek ugyanolyan jogokat, mint a románok, és hogy a nemzetiségek általános helyzete ugyanaz, mint a sztálinista időszakban. Gáll panaszkodott arról is, hogy az erdélyi magyarok nehezen élnek. Burisch szerint Gáll a román külpolitikáról is beszámolt neki, és egy sor olyan értékes adatot adott át, amelyek a későbbiekben hasznosnak bizonyultak, és sok tekintetben megvilágították előtte a romániai helyzetet. Kohn György közölte azt is, hogy amikor egy évvel korábban Kolozsváron járt, találkozott Gállal az utcán, akinek elmondta, hogy milyen beszélgetést folytatott konstanzi vendéglátóival. Ettől Gáll Ernő zavarba jött, és tagadta Burisch állításait. Azóta, amikor találkozik vele, Gáll mindig fél, bár Kohn megígérte neki, hogy amit megtudott, nem fogja elmondani senkinek.³⁴

A Kohn Györgytől megtudottakat a kolozsvári állambiztonságiak augusztus 9-én jelentették a bukaresti Belföldi Hírszerzési Vezérgazgatóságnak. Az átirat nagyon keményen fogalmazott: azt állította, hogy „nyugat-németországi látogatása során Gáll Ernő az országot befeketítő beszélgetéseket folytatott, és súlyos nacionalista megnyilvánulásai voltak. Ugyanakkor jelenleg is nacionalista álláspontot képvisel, és ellenséges megnyilvánulásai vannak”. Tájékoztatták egyben a bukarestieket, hogy mivel Gáll Ernő számára felmerült a valamennyi országra érvényes útlevél kiadása, és ez ügyben Bukarestből a kolozsvári Securitatét megkeresték, ezúttal az útlevél-kibocsátást „negatívan véleményezik”.³⁵

A Securitatét tulajdonképpen nem érdekelte, hogy Gáll Ernő valójában mivel foglalkozott, és mire összpontosított Nyugat-Németországban. Erről ugyanis – ha másból nem – későbbi feleségének, Schrodtr Évának írt leveléből és képeslapjaiból szinte teljes képet alkothatott volna. Ezekben Gáll Ernő rendkívüli érzékletességgel írta le azokat a helyeket, amelyeket meglátogatott, és tényszerűen beszámolt találkozóiról és vendéglátóiról is, akik többnyire egyetemi oktatók és kutatók voltak. Álljon itt egy jellemző részlet az 1967. október 30-án írt levélből, amelyben müncheni, heidelbergi, kölni és Rajna-völgyi látogatásának élményeit ismertette, köztük a kölni dóm és egy Chagall-kiállítás megtekintését is:

„Ma Kölnben voltam. Még alig tértem magamhoz. Képzeld el a dómot, amihez foghatót én még nem láttam. Lenyűgöző és felemelő egyben az emberi alkotásnak és magasba törésnek ez a remekműve, amely több száz évig épült. Csodák csodájára nagyrészt épségben maradt, noha az egész környéke elpusztult. Holnap ismét bemegyek, hogy valamit is rögzíteni tudjak az ezer és ezer szobor, dombormű, festmény, vitrázs, torony tömkelegéből.

Nagy szerencsém volt: még nyitva találtam a Chagall-kiállítást, amely átfogja egész életművét. Rendkívüli hatást tett rám a reprodukcióiból már ismert képek gyűjteménye, amely jellegzetesen zsidó-bibliai tematikájával és légkörével Keletet idézi. Igen érdekes volt megfigyelni a közönség találkozását ezzel az ótestamentumi atmoszférát modern eszközökkel közvetítő tárlattal. Van egy hátborzongató Keresztre-feszítése, amely Krisztust zsidó imaköpenybe burkoltan ábrázolja, körülötte pedig a pogromok jelenetei. Égő zsinagógák, menekülő emberek. Chagall a képet 1938-ban festette, az első nagy náci-pogromok idején.”³⁶

A titkosszolgálatot azonban mindezek a frissiben lejegyzett beszámolók távolról sem érdekelték. Más volt a dolguk: kimutatni benne a rendszerellenességet és a magyar nacionalizmust. Következésképpen a Gáll Ernő körül kialakult bizalmi válság kiteljesedett. Az 1969 őszén megtartott római szociológiai kongresszuson részt vevő román delegációból csak neki nem hagyták jóvá a kiutazását. Nem volt mit tennie, elutazott Bukarestbe, hogy tisztázza az ügyet, akárcsak a korábbiakat, hogy kihagyták a Magyar Nemzetiségi Tanácsból, és az RKP X. Kongresszusára sem hívták meg. Ügynökjelentésből tudjuk azt is, hogy a fővárosban kiknél kopogtatott: Ghișe Dumitrunál,³⁷ Fazekas Jánosnál és Ardeleanu Iosifnál³⁸ járt. Valamennyien biztosították arról, hogy sem a *Korunkkal*, sem pedig vele szemben nem merül fel a bizalmi válság kérdése – jelentette a „Filip Andrei” fedőnevű ügynök. A tartótiszt megjegyezte: tudomása szerint, Gáll a pártszervek jóváhagyásával nem kapott útlevelet, hogy a szociológusok római konferenciájára elmehessen.³⁹

Szintén „Filip Andrei”-től tudható, hogy 1970. február 20-án Gáll Ernő ismét Bukarestben járt, a Társadalomtudományi Akadémia alakuló ülésén, ahol az akadémia vezetőségi tagjává választották. Amikor erről az ügynöknek beszámolt, Gáll elmondta: nagy elégtétel ez számára, hiszen az elmúlt időszakban több személyes sértést kellett elviselnie, de azok valószínűleg helytelen helyi megítélésekből következtek, most pedig bebizonyosodott, hogy „a fenti elvtársak” mégis jó véleménnyel vannak róla. Úgy vélekedett,

valószínűleg a kisebbségi kérdés esetében is így működnek a dolgok: vidéken megkülönböztetési próbálkozások tapasztalhatók, miközben Bukarestben jóindulatot tapasztalt minden felvetett kérdés tekintetében.⁴⁰

Minden bizonnyal 1969 őszi bukaresti „tisztázó” megbeszélései a központi pártvezetőkkel, továbbá akadémiai tagsága és vezető testületi minősége alapozta meg, hogy a Securitate 1970 tavaszán lezárta Gáll Ernő megfigyelési dosszióját, és irattárba küldte. Persze, nehezebb lehetett a titkosszolgálatnak beismernie, hogy Gáll megfigyelése alaptalan, ezért az írásban megfogalmazott javaslat valójában első lépésben arra vonatkozott, hogy a 147. számú, 1964. március 24-én indított, „Bartha” fedőnevű informatív akcióból a Gáll Ernő megfigyelésére vonatkozó anyagot különítsék el. „Bartha” Balogh Edgár megfigyelési fedőneve volt. Ezt fontos tudnunk ahhoz, hogy megértsük, miért folytatódott a javaslat ekképpen: „Mivel a létező anyagokból kiderült, hogy nevezettek (Balogh és Gáll) nem folytatnak együttesen ellenséges tevékenységet, és mivel az utóbbi időszakban összeveszték, javasoljuk a Gáll Ernőre vonatkozó anyag elkülönítését és lezárását.” Ami azonban ennél fontosabb, hogy kiderült: az akció célja az volt, hogy dokumentálják „Balogh Edgár és Gáll Ernő közös nacionalista-irredenta tevékenységét”. Egyszóval, Gáll Ernőt a Securitate ekkor már irredentának tekintette. A javaslatot Uțiu Francisc őrnagy 1970. április 28-án írta, és felettese, Rugină Teodor alezredes hagyta jóvá.⁴¹

A Gállra vonatkozó összesen 1236 oldalnyi anyagot két nappal később, 1970. április 30-án levéltárba küldték. A lezárási feljegyzés rámutatott: az akciót azért indították Balogh és Gáll ellen, mert „véltetően szervezett tevékenységet folytattak a magyar nacionalisták vonalán”. „Mivel azonban a róla begyűjtött anyag kis jelentőségű, a Gáll Ernőről szóló dokumentumokat elkülönítettük, és a Nyilvántartási Osztály levéltárába küldtük” – szólt az indoklás.

Gáll Ernő helyzete normalizálódni látszott, s ennek nyomán, 1970-ben, Párizsba is kiengedték, hogy a francia Szociológiai Társaság által szervezett tapasztalatcserén részt vegyen. Ez a nyugalmi állapot azonban mindössze hét hónapig tartott. 1970. december 9-én ugyanis Pereș Alexandru alezredes összefoglaló feljegyzést írt Gállról, amelyben felvetette, hogy nyugati útjain valószínűleg a nyugatnémet hírszerzéssel⁴² is kapcsolatba került, és amelyre december 12-én Oprea Florian alezredes utasításképpen ráírta: „indítsanak széles körű megfigyelési akciót Gáll Ernőről, és tíz nap alatt mutassanak be intézkedési tervet ezzel kapcsolatban”.⁴³ Az új akcióban Gáll Ernő megfigyelési fedőneve a „Graur” volt, és ennek az 1971. január 13-án

indított akciónak a hivatalos indoklása a Securitate-iratok szerint: „[ha-za]árulás titkok továbbadása által”.⁴⁴ Ez a minősítés az egész ügyet már egyértelműen a büntetőjog kategóriájába utalta, és azt eredményezte, hogy Gáll Ernő megfigyelése – időnkénti dosszié-lezárási intézkedések ellenére –, a CNSAS által kiadott iratok szerint legalábbis, 1989 decemberéig, de valószínűsíthető, hogy azt követően is tartott.⁴⁵

A rendszer és a marxista

A feltárt dokumentumok megdöbbentő képet rajzolnak a korról, és több következtetés levonását teszik elkerülhetlenné. Egyfelől adott ugyanis a saját korábbi dogmatizmusával szembe forduló Gáll Ernő, aki úgy vélte, hogy a marxista filozófia újraértelmezése és revíziója elkerülhetetlen, és azt az időközben akár Nyugaton, akár a szocialista lágeren belül megszületett kritikai reflexiók alapján kell kötelező módon elvégezni. Gáll pontosan látta, hogy az 1960-as évek gondolkodásának fő áramlata Nyugaton és Keleten egyaránt a baloldaltól, mint a progresszió lehetőségéről szól, ez állott a neomarxista kritikai elméletnek, társadalomelméleti kutatásoknak és filozófiának a legnevesebb műhelyéhez, a Frankfurter Iskolához tartozók érdeklődésének a középpontjában, de erre ösztönözhetette őt Illyés Gyulának az 1960-as évek második felében a nemzeti kérdésben kikristályosodott álláspontja is.

Fontos észrevennünk, hogy ennek a célnak az elérését a hithű marxista Gáll a rendszeren belül képzelte el, amely rendszer tökéletesítésének a lehetőségében őszintén és töretlenül hitt. Ahogyan azt is elhitte, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. Kongresszusán mondott Hruscsov-beszéddel elindított, és Romániában, a Nicolae Ceaușescu hatalomra kerülését követően, önvizsgálattal és rehabilitálási kísérletekkel folytatott folyamat nyíltan szembenéz a múlt túlkapásaival, eltorzulásaival, törvénytelen ségével és borzasztó kegyetlenkedéseivel, és ennek eredménye mindenképpen a rendszer emberibbé, élhetővé tétele lehet. Bizonyítja ezt felszólalása az 1968 júniusában Nicolae Ceaușescu által összehívott értekezleten, amelyre a romániai magyar értelmiség legjavát hívták meg, és amelyen Gáll a kérdések és nehézségek nyílt felvetése, a kontraszelekció és a túlkapások viszszaszorítása mellett foglalt állást. Kifejtette ugyanakkor, hogy csak abban az esetben lesz képes a párt a maga oldalán mozgósítani a romániai magyarságot, ha minden feltételt biztosít „a magyar nemzetiség nyelvi és kul-

turális hagyományainak műveléséhez”, anyanyelvi oktatását minden szinten lehetővé teszi, és annak jogi és intézményes garanciáit biztosítja. Központi fórum létrehozását követelte, amely „a nemzetiségek kulturális tevékenységét koordinálja”, miközben „súlyos hibának” bélyegezte az ilyen típusú, korábban létező intézmények felszámolását. Sőt, nyíltan kritizálta a Securitate tevékenységét is: „Bizonyos szekuritáté szervek ambíciója volt, hogy nacionalista, szakadár, államellenes összeesküvéseket fedezzenek fel, és megpróbáltak ilyen jellegű cselekedetek vádjával terhelni a céljainkért küzdő elkötelezett aktivistákat és megpróbáltatott internacionalista hazafiakat. Lehallgatott telefonbeszélgetések. Levelezés. A szerkesztőségeket, egyetemeket és karokat elárasztották a besúgók. Fullasztó légkör volt, amiben nem lehetett lélegezni, nem lehetett élni. Sokan közülünk nem voltunk biztosak, hogy haza fogunk térni a munkahelyünkről. Szörnyű volt, Ceaușescu elvtárs. Őszintén be kell vallanom, hogy úrrá lett rajtunk a kétségbeesés, az iszonyú keserűség, és idegeink alig bírták a ránk nehezedő nyomást. Ezek az elítélendő gyakorlatok sokunkat elkésérítették, meggyengítették egységünket, súlyosan károsították a párt nemzetpolitikáját.”⁴⁶

Maga az a tény, hogy az új pártfőtitkár hajlandó volt az elégedetlenségeket meghallgatni, reményre adott okot. Ma már világosan látjuk: túlzott reményekre. Hiszen ott állott másfelől a képmutató rendszer, amelynek valódi célja távolról sem a marxizmus revíziója volt, hanem elsősorban az, hogy az újonnan hatalomra jutott vezetők politikai helyzetét konszolidálja, és a személyi kultuszt, a terrort és az államkapitalista rendszert más, az új körülményekhez igazodó hatalmi eszközökkel tovább folytassa és kiterjesztse. Ez a rendszer a látszólagos visszalépések és lazítások rövid időszakaiban sem gondolta, hogy az ún. szocialista államok társadalmi viszonyait bármilyen csekély mértékben is liberalizálnia kellene, hogy ezekben az országokban az önálló cselekvést és gondolkodást meg kellene engednie. Igazolja ezt az is, hogy a Securitate által az évek során összehordott terjedelmes Gáll-iratcsomóban, legalábbis annak kutathatóvá tett részében, Gáll Ernő 1968-as bukaresti felszólalásáról – a már jelzett „Straiski”-beszélgetés kivételével – egyetlen szó sem esik.

Másfelől, Gáll Ernő megérezte és megértette az új idők üzenetét, és ennek korabeli írásaiban is jelét adta. Ha csak Jean-Paul Sartre írásának közlésére, pályájának méltatására figyeltek volna fel, ha Gállnak csupán az ún. keresztény egzisztencializmus irányában tanúsított nyitottságát vették volna figyelembe, s olyan gondolkodók írásainak publikálását, mint Gabriel Marcel, Emmanuel Mounier, Karl Jaspers és mások, vagy pedig az 1967-

ben indított, *A dialógus jegyében* című *Korunk*-rovatát,⁴⁷ amelyben a modern keresztény bölcsélet jelenségeire reflektált, a világi (agnosztikus vagy ateista) és a keresztény humanizmus közti párbeszédet szorgalmazva, a *Korunk* főszerkesztőjének számlájára máris elegendő „bűnt” írhattak volna. De a cél nem az volt, hogy tudományos meglátásaival vitába szálljanak (nem kizárható, hogy nem is értették azokat), hanem az, hogy „rendszerellenességét” és „nacionalizmusát” kimutassák, mert valószínűleg akkor a párttól éppen ezt a feladatot kapták. Furcsa, hogy az egyébként rendkívül körültekintő Gáll Ernő nem volt tudatában annak, hogy a rendszert elsősorban nem filozófiai vagy szociológiai írásai érdeklik, ezekre vonatkozó konkrét kritikai elemzést ugyanis a róla vezetett iratcsomó ebben az időszakban nem tartalmaz. Mi több, a Gáll Ernő *Számvetés* című 1995-ös memoárkötetében ilyesmire utalás sincsen. Mint ahogyan arra sem, hogy gyanítaná, hogy az őt folyamatosan megfigyelő és akkoriban rá fokozott nyomást gyakorló rendszer vele szemben komoly elvi vádakot felsorakoztathatott volna.⁴⁸

Ilyen körülmények között jutott el Gáll Ernő – és hozzá hasonlóan sok más kelet-közép-európai gondolkodó – oda, hogy a rendszer benne az ellenségét s nem pedig az elkötelezett hívét, de legalábbis a szövetségét látta. Az ellenség ellen pedig kötelezően fel kellett venni a harcot, minden eszközzel, és azt meg kellett semmisíteni. Nem volt bocsánat. A politikai hatalomnak alárendelt román állambiztonság sem cselekedhetett másképp, más célkitűzésekkel, másmilyen stratégia mentén, másmilyen logika vagy taktika alkalmazásával. Igyekezett tehát mindenben és mindenkinben felfedezni az ellenséget, a hatalmat és a rendszert veszélyeztető valamennyi vélt vagy valós jelenséggel szembeszállni. Ha pedig konkrét veszély nem létezett, akkor – fontosságukat, nélkülözhetetlenségüket igazolandó – vészhelyzeteket konstruáltak. Ilyen volt a magyar és a zsidó nacionalizmus is. És ezt legkönnyebben Erdélyben lehet megvalósítani, ahol a magyarok és a zsidók számaránya a pártban is jelentős volt, és ahol – bár az „Auschwitz-kérdést” minden oldalról „a nagy hallgatás” fala vette körül – a magyar–zsidó ellentét parazsa továbbra is égett. Ebben a kontextusban válhatott a szemükben a meggyőződéses marxista Gáll Ernőből a rendszer ellensége s a magyar identitást maradéktalanul vállaló zsidó származású baloldali értelmiségiből magyar nacionalista.

Más kérdés, hogy a Gáll-dosszié lapjaiból kivilágló magyar–zsidó ellentét tulajdonképpen a két világháború közötti népi–urbánus vitának a folytatását képezte, furcsa módon éppen marxista keretek között, és olyan idő-

szakban – a magyarországi 1956-os forradalmat követő véres megtorlás, az 1968-as európai diáklázadások és a prágai tavasz körülményei közepette –, amikor a marxizmus mélyreható kritikai átfogalmazása világszerte napirendre került. S miközben a világ elkezdte önmaga átvilágítását, az erdélyi értelmiségi körökben a zsidóellenesség ismét fellángolt.

Gáll Ernő személyes tragédiája, az asszimilációs törekvéseinek a kudarca is bőven benne van ebben a történetben: a magyarok zsidónak, a zsidók a magyarokhoz átpártoltnak, a románok pedig magyar vagy elmagyarosodott zsidónak tekintették, és e csoportok közül valójában egyik sem fogadta el őt maradéktalanul. A Securitate által összeállított dossziékból Gáll Ernő vívódásai is remekül kirajzolódnak. Vitáik Balogh Edgárral szimpotomatikusak a korra nézve, még akkor is, ha azokat mindkét fél igyekezett – a látszat megőrzése érdekében – mederben tartani. A közöttük létező elvi ellentétek ugyan szintén elviekben dőltek el végül, de ezen elvek egymásnak feszüléséből felsejlenek a romániai magyar hatalmi csoportok közötti nézetkülönbségek okozta játékok csakúgy, mint a viták lényege, amely leegyszerűsítve arról szólt, hogy ki a jó magyar, és ki a jó marxista. Mindezekből teljes mértékben érthető, hogy miközben a *Korunk* vonalát és szerkesztését illető elképzeléseik és törekvéseik eltérők voltak, azok mentén végeredményben mindkettőjük a közügyet, a közjót próbálta szolgálni, és mindketten a nemzetiségi kérdés elkötelezettjei voltak. Mégpedig olyan körülmények között, amikor a hatalom mindkettőjük ellen egyformán harcolt, és a köztük létező elvi ellentétek ismeretében arra kényszerítette őket, hogy a *Korunk* élén hosszú éveken át „kényszertársbérletben” éljenek. Az ellenük menetrendszerűen felhozott vádak és fenyegetések ellenére azért őrizhették meg pozícióikat, mert a kommunista párt a kipróbált elvtársakat menetrendszerűen megfenyítette, megalázta és megbüntette, majd tovább dolgoztatta őket. És mindketten vállalták ezt a játékot, hiszen ha esetleg rá is döbbsentek időnként arra, hogy a marxizmus zsákutcába vezet, a választásuk magában foglalta a jobbítás reményét és a lehetőséget a nemzeti kérdés kezelésére.

Megdöbbsentő persze az is, hogy a politikai szférából meghatározott irányvonalat követve és saját hipotéziseit igazolandó, a Securitate mi mindenre volt képes. Gáll Ernőt lehallgatták hivatalában és a lakásán, ellenőrizték a levelezését, rögzítették telefonbeszélgetéseit, és számtalan ügynököt állított rá a *Korunk* szerkesztőségében, az egyetemen, s bárhol, ahol megfordult. Amikor pedig valamennyi vele kapcsolatos információ egybegyűlt, az összképet nem akarta látni, s abból kizárólag azt válogatta ki, ami a sa-

ját feltevéseit és a hatalom elvetemült céljait volt hivatott bizonyítani, igazolni. Információit csakis arra használta fel, hogy a pártnak bebizonyítsa: végzi a dolgát. Ehhez pedig szüksége volt olyan vezető értelmiségiek megfigyelésére, mint Gáll Ernő, érthető tehát, hogy Gáll Ernőt nem távolították el sem egyetemi, sem szerkesztőségi munkahelyéről. Emiatt is alakul ki az iratokat vizsgálóban az a benyomás, hogy a Securitate valóban mindent látott, mindent hallott, és mindenről tudomást szerzett, csak hogy ebből a rengeteg információból – semmit nem értett. Nem is akart persze megérteni semmit, és ezt nem is kérte tőle senki, mint ahogyan komoly, a társadalom valós problémáira rámutató elemzések elkészítését sem. Ehelyett mondvacsinált ügyeket kreált a pártutasítások mentén, hogy saját létét biztosítsa, és fontosságát igazolja.⁴⁹ Nem az volt ugyanis a feladata, hogy megértse a politikai, gazdasági, társadalmi vagy éppen művelődési folyamatokat, hanem hogy a társadalom valamennyi tagját megfélemlítse, és mindenkit terror alatt tartson. Az elnyomás volt a dolga.

S ha már létrehozták az irredenta osztályát, akkor kötelező módon be kellett bizonyítania, hogy a magyarok nacionalisták, revizionisták – és irredenták is. Semmiképpen nem állhatott elő olyan eredménnyel, hogy irredenták tulajdonképpen nincsenek, vagy pedig azok társadalmi szerepe és befolyása elhanyagolható. Emiatt lett a rendszer szemében Gáll Ernőből előbb nacionalista, aztán revizionista, és végül irredenta is. Kétségtelen, magyarnak tartotta magát, a magyarság helyzetének megoldatlansága nagymértékben foglalkoztatta, de a nacionalizmus, a revizionizmus és az irredentizmus olyan messze álltak tőle, mint Makó Jeruzsálemtől...

MI A SZOCIALIZMUS?

Írta: Leszek Kotakowski

Meg fogjuk mondani nektek, hogy mi a szocializmus.

De előbb meg kell nektek mondanunk, hogy mi nem a szocializmus. Ez olyan kérdés, amelyről egykor a véleményünk egészen más volt, mint ma.

Nos, a szocializmus nem:

Olyan társadalom, amelyben az a személy, aki nem követett el bűncselekményt, otthon ül, és várja a rendőrséget.

Olyan társadalom, amelyben bűncselekmény, ha egy bűnöző testvére, fia vagy felesége vagy.

Olyan társadalom, amelyben egyik ember azért boldogtalan, mert azt mondja, amit gondol, a másik pedig azért boldogtalan, mert nem azt mondja, amit gondol.

Olyan társadalom, amelyben valaki azért él jobban, mert egyáltalán nem gondolkozik.

Olyan társadalom, amelyben egyik ember azért boldogtalan, mert zsidó, a másik pedig azért boldog, mert nem zsidó.

Olyan állam, amelynek katonái elsőként vonulnak be egy másik ország területére.

Olyan állam, ahol bárki, aki dicshimnuszokat zeng a vezetőkről, jobb helyzetben van.

Olyan állam, amelyben valakit tárgyalás nélkül el lehet ítélni.

Olyan társadalom, amelynek vezetői saját magukat nevezik ki tisztségeikbe.

Olyan társadalom, amelyben tíz ember él egyetlen szobában.

Olyan társadalom, amelynek analfabétái és himlőjárványai vannak.

Olyan állam, amely nem teszi lehetővé a külföldi utazást.

Olyan állam, amelyben több a kém, mint a nővér, és több ember van börtönben, mint kórházakban.

Olyan állam, ahol a tisztviselők száma gyorsabban nő, mint a dolgozóké.

Olyan állam, amelyben az embert hazugságra kényszerítik.

Olyan állam, amelyben az ember kénytelen tolvaj lenni.

Olyan állam, amelyben az ember rákényszerül a bűnözésre.

Olyan állam, amely gyarmatokkal rendelkezik.

Olyan állam, amelynek szomszédjai átkozzák a földrajzot.

Olyan állam, amely kiváló sugárhajtású repülőgépeket és a rossz cipőket gyárt.

Olyan állam, amelyben a gyávák jobban élnek, mint a bátrak.

Olyan állam, amelyben az ügyvédek csaknem minden esetben egyetértenek az ügyésszel.

Birodalom, zsarnokság, oligarchia, bürokrácia.

Olyan állam, amelyben nagyon sokan Istent keresik, hogy vigaszt találjanak nyomorúságukra.

Olyan állam, amely grafománokat díjaz, és jobban tudja a festőknél, hogy melyik a legjobb festészet.

Olyan nemzet, amely elnyom más nemzeteket.

Olyan nemzet, amely el van nyomva egy másik nemzet által.

Olyan állam, amely azt akarja, hogy minden polgárának azonos véleménye legyen a filozófiáról, a külpolitikáról, a gazdaságról, az irodalomról és az etikáról.

Olyan állam, amelynek kormánya meghatározza polgárainak jogait, de amelynek polgárai nem határozzák meg a kormány jogait.

Olyan állam, amelyben az ember az őseiért felelős.

Olyan állam, amelyben a lakosság egyik része negyvenszer magasabb fizetést kap, mint a többiek.

Olyan kormányzati rendszer, amellyel szemben a legtöbb kormányzott ellenséges.

Egyedülálló, elszigetelt állam.

Elmaradott országok csoportja.

Olyan állam, amely nacionalista szlogeneket használ.

Olyan állam, amelynek kormányai úgy gondolják, hogy semmi sem fontosabb, mint a hatalmuk.

Olyan állam, amely paktumot köt a bűnözéssel, majd alkalmazza ideológiáját a paktumhoz.

Olyan állam, amely azt szeretné, hogy külügyminisztériuma határozza meg az egész emberiség politikai véleményét.

Olyan állam, amely nehezen képes különbséget tenni a rabszolgaság és a felszabadulás között.

Olyan állam, amelyben a rasszisták szabadságot élveznek.

Olyan állam, amely aktuálisan létezik.

Olyan állam, amelyben léteznek magántulajdonú termelési eszközök.

Olyan állam, amely szilárdan szocialistának tekinti önmagát, mert megszüntette a termelési eszközök magántulajdonát.

Olyan állam, amelynek gondot okoz a társadalmi forradalom és a fegyveres támadás között különbséget tenni.

Olyan állam, amely nem hiszi, hogy az embereknek a szocializmus alatt boldogabbaknak kellene lenniük, mint máshol.

Olyan társadalom, amely a szomorúság maga.

Kasztrendszer.

Olyan állam, amely mindig ismeri az emberek akaratát, még mielőtt megkérdezné őket.

Olyan állam, amely büntetlenül képes az embereket meggyötörni.

Olyan állam, amelyben a történelemszemlélet törvényerejű.

Olyan állam, amelyben a filozófusok és írók mindig ugyanazt mondják, mint a tábornokok és a miniszterek, de mindig utánuk.

Olyan állam, amelyben a városok utcaterképe államtitok.
Olyan állam, amelyben a parlamenti választások eredménye mindig megjósolható.
Olyan állam, ahol kényszermunka létezik.
Olyan állam, ahol feudális kötelékek léteznek.
Olyan állam, amely monopolizálja a világról szóló minden ismeret átadását állampolgárainak.
Olyan állam, amely úgy tartja, hogy a szabadság lényege az államnak való engedelmesség.
Olyan állam, amely úgy véli, nincs különbség az igazság, illetve között, amiben hinni számára hasznos.
Olyan állam, ahol egy egész népet, akarata ellenére, áttelepíthetnek máshova.
Olyan állam, amelyben a dolgozóknak nincs befolyása a kormányra.
Olyan állam, amely úgy véli, hogy egyedül ő képes megváltani az emberiséget.
Olyan állam, amely úgy véli, hogy mindig igaza van.
Olyan állam, amelyben a történelem a politika szolgája.
Olyan állam, amelynek polgárai nem olvashatják a kortárs irodalom legnagyobb alkotásait, nem láthatják a kortárs festészet legnagyobb alkotásait, és nem hallhatják a modern zene legnagyobb műveit sem.
Olyan állam, amely mindig nagyon elégedett önmagával.
Olyan állam, amely azt állítja, hogy a világ nagyon bonyolult, de valójában úgy véli, hogy rendkívül egyszerű.
Olyan állam, amelyben hosszasan meg kell szenvedni, mielőtt orvoshoz jutsz.
Olyan társadalom, amelynek koldusai vannak.
Olyan állam, amely meg van győződve arról, hogy senki a világon jobbat kitalálni nem tud.
Olyan állam, amely úgy véli, hogy mindenki el van ragadtatva tőle, miközben valójában ennek az ellenkezője igaz.
Olyan állam, amelynek alapelve: oderint dum metuant, vagyis nem baj, ha gyűlölnék, csak féljenek tőlem.
Olyan állam, amely meghatározza, hogy ki bírálhatja, és hogyan.
Olyan állam, amelyben minden nap meg kell cáfolni azt, amit egy nappal korábban állítottak, és mindig el kell hinni, hogy semmi nem változott.
Olyan állam, amely nem szeret olyan polgárokat látni, akik újságok korábbi számait olvassák.

Olyan állam, ahol tudatlanok sora minősül tudósnak.
Olyan állam, ahol az összes újság ugyanarról szól.
Olyan állam, amelynek a kormánya azt akarja, hogy az összes társadalmi szervezet formáját ő tervezze meg.
Olyan állam, ahol sok nemes lelkű és tevékeny ember van, de róluk a kormánypolitika nem vesz tudomást.
Olyan állam, amely nagyon nem szereti, ha a rendszerét tudósok elemzik, de nagyon szereti, ha ezt talpnyalók teszik.
Olyan állam, amely mindig jobban tudja, mitől boldog egy átlagpolgárra, mint az maga.
Olyan állam, amely semmit sem áldoz fel eszmei elvekért, ugyanakkor meg van győződve, hogy a haladás fáklyája.
Ez volt az első rész. De most – jól figyeljetelek –, el fogjuk mondani nektek, hogy mi a szocializmus.
Nos: a szocializmus olyan rendszer, amely... óh! mit is mondhatnék!... A szocializmus nagyon jó dolog.

(1956)

JEGYZETEK

¹ M. A. I. Departamentul Sec. Statului. Direcția Regională de Sec. Cluj. Strict Secret. Exemplar nr. 2. S. C. nr. 413. Nr. 107/O. F./3142 din 12.I.1968. Direcția Generală de Informații Interne. Direcția I-a. București (Belügyminisztérium. Állambiztonsági Főigazgatóság. Kolozs Tartományi Állambiztonsági Igazgatóság. Szigorúan bizalmas. 2. sz. példány. S. C. nr. 413. 107/O. F./3142/1968.01.12. sz. Címzett: Belföldi Hírszerzési Vezérgazgatóság. I. Igazgatóság, Bukarest). In: Gáll-2, 106; lásd még: M. A. I. Departamentul Sec. Statului. Direcția Regională de Sec. Cluj. Strict Secret. 10.I.1968. Referat – cu propuneri de a se aproba prelungirea exploatării lucrării T. O. de tip „I. T. X.”, instalată la domiciliul numitei Gáll Iulia (Belügyminisztérium. Állambiztonsági Főigazgatóság. Kolozs Tartományi Állambiztonsági Igazgatóság. Szigorúan bizalmas. 1968.01.10. Beszámoló – azzal a javaslattal, hogy engedélyezzék nevezett Gáll Júlia lakásán beszerelt „I. T. X.” típusú operatív technikai munkálat működtetésének meghosszabbítását). In: Gáll-2, 109–110. A második dokumentumra kézírással rávezetve: „Jóváhagyva a meghosszabbítás a kért időszakra a 132/M. C./110657/

968.II.21. sz. utasítással; beiktatva nálunk: 3673/968.II.24. számmal. Az utasítás a Csehi Gyula akciónál található.”

² Cluj, 5 februarie 1968. NOTA (Kolozsvár, 1968. febr. 5. Feljegyzés [valószínűleg lehallgatási anyag alapján, aláíratlan]). In: Gáll-10, 301–302.

³ Rácz Győző (Dés, 1935. jan. 4. – 1989. okt. 17., Kolozsvár) filozófus, esszéíró, irodalomkritikus, szerkesztő. Szamosújváron érettségizett, majd a Bolyai Egyetemen szerzett történelem-filozófia szakos oklevelet, 1956-ban. Gyakornok, tanársegéd, majd adjunktus a történelem tanszéken, aztán 1967-től előadótanár, 1982-től haláláig a filozófia professzora. 1971–1983 között a *Korunk* főszerkesztő-helyettese, 1984 októberétől pedig a Gáll Ernőt felváltó, maradéktalan párt-hűséget bizonyító főszerkesztője.

⁴ Bretter György (Pécs, 1932. márc. 21. – 1977. nov. 17., Budapest) filozófus, esszéíró. Középiskolai tanulmányait Szatmárnémetiben végezte, oklevelet a Bolyai Egyetem filozófia szakán szerzett. 1954-től 1958-ig az *Igazság* szerkesztője, majd tanársegéd a Bolyai Egyetem dialektikus és történelmi materializmus tanszékén. 1957-től 1977-ig a kolozsvári Gheorghe Dima Zenekonzervatórium adjunktusa; 1959-től 1971-ig a Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán is tanított filozófiát, és néhány éven át a Babeş-Bolyai Egyetemen filozófiatörténeti szemináriumot vezetett. Az erdélyi magyar filozófia meghatározó egyénisége volt.

⁵ Jakabffy Elemér (Lugos, 1881. máj. 17. – 1963. máj. 19., Szatmárnémeti) jogász, politikus, publicista. 1903-ban a Budapesti Tudományegyetemen szerzett államtudományi, majd 1905-ben jogtudományi doktori oklevelet. Ügyvédi vizsgáját 1908-ban tette le, ezt követően nyitotta meg 1919-ig működő ügyvédi irodáját Lugoson. 1910 és 1918 között, a Nemzeti Munkapárt színeiben, a németboksáni választókerület országgyűlési képviselője volt. Trianon után, 1922-től 1938-ig az Országos Magyar Párt alelnöke, 1928-tól a bukaresti országgyűlés Bihar, majd 1931-től Szatmár megyei képviselője volt. 1922-től 1942-ig a *Magyar Kisebbség* c. folyóirat alapító szerkesztőjeként tevékenykedett.

⁶ Sursa (forrás): „BRAILOIU”. Mr. Banciu. 14.II.1968. „Fulea”. Notă („Brăiloiu” ügynök. Banciu [Constantin] őrnagy. 1968.02.14. „Fulea”-ház. Feljegyzés). In: Gáll-1, 27–29. Ua: Gáll-2, 117. (intézkedési utasítások nélkül)

⁷ A lehallgatási berendezés fedőneve.

⁸ Răutu Leonte (Bălți, Moldovai Szovjet Szocialista Köztársaság, SZU, 1910. febr. 28. – 1993, Bukarest) román kommunista politikus, fontos szerepet játszott az elnyomó rendszer tökéletesítésében.

⁹ Fazekas János (Lupény, 1926. febr. 16. – 2004. márc. 8., Budapest) romániai magyar újságíró, politikus, történész, sok éven át az erdélyi magyarság képviselője a legfelső román pártvezetésben.

¹⁰ Sursa (forrás): „Dinuț M.”. Mr. Mateiu Teodor. 1.03.1968 ora 12,00. Casa 2. Notă informativă („Dinuț M[arin]” ügynök. Mateiu Teodor őrnagy. 1968.03.01. 12,00 óra. 2. sz. Ház. Tájékoztató feljegyzés). In: Gáll-2, 116–116v.

¹¹ 2.III.1968. NOTA (1968.03.02. Feljegyzés [lehallgatási és ügynöki anyagok összefoglalója, aláíratlan]). In: Gáll-10, 298–300.

¹² Huszár Sándor (Kolozsvár, 1929. ápr. 15 – 2005. dec. 13., Békéscsaba) író, színműíró, műfordító, szerkesztő. Kolozsváron érettségizett 1948-ban, majd ugyanott szerzett filozófia szakos egyetemi oklevelet, 1954-ben. Közben az *Igazság* munkatársa, aztán az *Utunk* szerkesztője, később pedig a Kolozsvári Állami Magyar Színház igazgatója (1959–1964). 1965–1969 között ismét az *Utunk* munkatársa, majd 1970–1983 között *A Hét* főszerkesztője. Áttelepedett Magyarországra.

¹³ 14 mai 1968. NOTA (1968. május 14. Feljegyzés [lehallgatási anyagból, aláíratlan]). In: Gáll-10, 295–297.

¹⁴ Trofin Virgil (Vaslui, 1926. júl. 14. – 1984. jún., Mircea Vodă, Călărași megye) román kommunista politikus, a vizsgált időszakban, 1965–1972 között az RKP KB titkára volt, 1982-ben kegyvesztetté vált, mezőgazdasági egység vezetőjeként halt meg Călărași megyében, máig tisztázatlan körülmények között.

¹⁵ 21.V.1968. NOTA – privind pe numitul GALL ERNEST, redactor-șef la revista „Korunk” și profesor la Facultatea de filozofie din Cluj (1968.05.21. Feljegyzés Gáll Ernőről, a Korunk folyóirat főszerkesztőjéről, a kolozsvári Filozófia Kar tanáráról [a jelentésnek csak az első oldala van meg]). In: Gáll-2, 118.

¹⁶ Pătrășcanu Lucrețiu (Bákó, 1900. nov. 4. – 1954. ápr. 17., Jilava-börtön, Bukarest) román illegalista kommunista politikus, aki a két világháború között kiemelkedő teoretikusa volt a kommunizmusnak, s aki 1944 őszétől kezdve több román kormányban igazságügyi miniszteri tisztséget töltött be. 1948-ban kizárták a pártból, majd liberális szövetségi politikája és „ellenforradalmi magatartása” okán, koncepciók per keretében, halálra ítélték, és 1954. ápr. 17-én kivégezték.

¹⁷ Primește: Mr. Bujeniță Dumitru. Inf.: Anton Andrei. Casa: Bulevard. Data: 11.05.1968. Notă informativă (Kapta: Bujeniță Dumitru őrnagy. Informátor: Anton Andrei. Dátum: 1968.05.11. Tájékoztató feljegyzés [keltezte: 1968.05.10-én]). In: Gáll-2, 122–123.

¹⁸ 5.VI.1968. NOTA cu persoanele care au cunoștință despre conținutul materialului „Ce nu este socialism”, introdus în țară de GALL ERNÓ (1968.06.05. Feljegyzés azokról a személyekről, akik tudomással bírnak a Gáll Ernő által az országba behozott „Mi nem szocializmus” című anyag tartalmáról [aláíratlan]). In: Gáll-2, 124–125.

¹⁹ A Gáll-dosszié dokumentumai szerint Gáll Ernő személyes kapcsolatait több alkalommal ellenőrizték. Bodor Pál személye ismeretlen volt a titkosszolgálat számára, és a Securitate kartotékjaiban sem volt róla semmilyen feljegyzés. Bodort a Gáll-iratsomó néhány lehallgatási irata említi meg, valamint titkosszolgálati jellemzése, amelynek tanúsága szerint Kolozsváron a szekusok nacionalista elemként tartották számon. (Lásd a következő lábjegyzetet.)

²⁰ Gere Mihály (1919–1997) kommunista politikus. A Kolozs és a Brassó tartományi pártbizottságok titkára volt 1950 és 1951 között, majd az Államtanács alelnöke (1965–1967), illetve a Helyi Közigazgatási Tanács elnöke (1961–1965, 1967–1969). 1965-től 1989-ig az RKP KB és KB PVB tagja és az RKP KB szekcióvezetője (1989).

²¹ 5.VI.1968. NOTA privind pe numitul BODOR PALL [PAL], membru P. C. R. (1968.06.05. Feljegyzés nevezett Bodor Pálról, az RKP tagjáról [aláíratlan]). In: Gáll–2, 126.

²² 5.VI.1968. NOTA privind pe numitul HALMOS GYÖRGY, pianist, membru P. C. R., domiciliat în Cluj, Str. Bis. ortodoxe nr. 28. (1968.06.05. Feljegyzés nevezett Halmos György zongoristáról, az RKP tagjáról, Kolozsvár, Görögtemplom u. 28. alatti lakosról [aláíratlan]). In: Gáll–2, 128.

²³ Az államtitok védelméről szóló 957. sz. Minisztertanácsi Határozatról van szó, amely azt is előírta, hogy a külföldiek fogadását ellenőrző ún. protokoll-hivatalokban a Securitate emberei jelen legyenek, illetve azt, hogy a külföldiekkel folytatott belföldi és külföldi beszélgetésekről a protokoll-hivatalnak kötelezően jelentéseket kell írni.

²⁴ Consiliul Securității Statului. Inspectoratul de Securitate al Județului Cluj. Strict-Secret. Exempl. nr. -, S. C. 413. Nr. 103/OF/97452 din 12.VI.1968. Către Direcția Generală de Informații Interne. Direcția I-a. București, Semnat: Lt. col. Ioana Constantin, inspector șef, Maior Mușuroia Gheorghe, Șeful Secției I. (Állambiztonsági Tanács. Kolozs Megyei Állambiztonsági Felügyelőség. Szigorúan bizalmas. - sz. példány, S. C. 413. 103/OF/97452/1968.06.12. sz. Címzett: Belföldi Hírszerzési Vezérigazgatóság. I. Igazgatóság. Bukarest, aláírták: Ioana Constantin alezredes, főfelügyelő, Mușuroia Gheorghe őrnagy, az I. Részleg vezetője). In: Gáll–2, 129–130.

²⁵ Consiliul Securității Statului. DGII. Direcția I-a. Strict Secret. S. C. nr. 181. exemplarul nr. 1. Nr. 132/TD/-118.562 din 1 iul. 1968. Către Inspectoratul de Securitate Județean Cluj, semnat: Lt. colonel Anculia Mioc, locț. șef direcție, maior Derscanu Gh., șeful serviciului (Állambiztonsági Tanács. Belföldi Hírszerzési Vezérigazgatóság. I. Igazgatóság. Szigorúan bizalmas. S. C. 181. 1. sz. példány, 132/TD/-118.562/1968.07.01. sz. Címzett: Kolozs Megyei Állam-

biztonsági Felügyelőség, aláírták: Anculia Mioc alezredes, helyettes igazgatóság-vezető, Derscanu Gh[eorghe] őrnagy, osztályvezető). In: Gáll-2, 127.

²⁶ Informator (informátor): „DINUT MARIN”. Maior Marin Teodor. 16.VII.1968, ora 18. Casa nr. 2. Secția I-a. Notă informativă („Dinuț Marin ügynök. Marin Teodor őrnagy. 1968.07.16. 18 óra. 2. számú Ház. I. Részleg. Tájékoztató feljegyzés). In: Gáll-2, 134–141.

²⁷ Aluaș Ion (1927–1994) szociológus, a Babeș-Bolyai Tudományegyetem szociológia professzora.

²⁸ Grigore Zanc (Sajgó, 1940. jan. 26. –) filozófus, író, politikus. 1964–1969 között szerzett filozófia szakos diplomát a Babeș-Bolyai Tudományegyetemen, 1981-ben pedig filozófiai doktorátust ugyanott. 1968-tól az egyetem filozófia tanszékének munkatársa, előbb tanársegédi, majd lektori és végül tanári minőségben. 1990–1996 között Kolozs megye prefektusa, 1996-ban művelődésügyi miniszter, 2000 és 2004 között Kolozs megyei szenátor a Szociáldemokrata Párt részéről. Politikusként ellenségesen viselkedett a magyar közösséggel, gyakran összekacsintott a román szélsőséges nacionalista erőkkkel.

²⁹ Primită de Lt. col. Mocan I. Casa Florina. La 24-08-968. Inf.: Béla. Informare (Kapta Mocan I. alezredes. Florina Ház. 1968.08.24. Informátor: Béla. Tájékoztató [keltezve 1968.08.15-én]). In: Gáll-2, 143–144.

³⁰ Consiliul Securității Statului. Inspectoratul de Securitate al Județului Mureș. Secția III-a. Strict Secret. S. C. nr. 166, ex. nr. 1., Nr. 30.783 din 04.09.1968. Către Inspectoratul de Securitate al Județului Cluj (Állambiztonsági Tanács. Maros Megyei Állambiztonsági Felügyelőség. III. Részleg. Szigorúan bizalmas. S. C. nr. 166. 1. sz. példány. 30 783/1968.09.04. sz. Címzett: Kolozs Megyei Állambiztonsági Felügyelőség). In: Gáll-2, 142.

³¹ Strict-Secret. Exempl. nr. 1. NOTA privind discuțiile purtate de GALL ERNŐ și soția sa, GALL SZILAGYI IULIANA, în ziua de 11.VIII.1968, cu numitul STRAISKI IANOS din Budapesta (Szigorúan bizalmas. 1. sz. példány. Feljegyzés a Gáll Ernő és felesége, Gáll Szilágyi Júlia által vezetett budapesti Straiski [?] Jánossal 1968.08.11-én folytatott beszélgetésről). In: Gáll-10, 291–294.

³² Consiliul Securității Statului. Inspectoratul de Sec. al Jud. Cluj. Secția I-a – Municipiu. Strict-Secret. Exempl. nr. 1. S. C. 152. Nr. 98935/22.08.1968. Către Comitetul Județean al P. C. R. Personal tov. Prim-secretar Duca Aurel. Cluj. Semnat: Lt. col. Ioana Constantin, inspector șef (Állambiztonsági Tanács. Kolozs Megyei Állambiztonsági Felügyelőség. I. Részleg – Muncípio. Szigorúan bizalmas. 1. sz. példány. S. C. 152. 98935/1968.08.22. sz. Címzett: Az RKP Megyei Bizottsága. Személyesen Duca Aurel első titkár elvt.-nak. Kolozsvár, aláírta: Ioana Constantin alezredes, főfelügyelő). In: Gáll-10, 290.

³³ Primește: Lt. col. Bujeniță Dumitru. Inf.: „Ștefan”. Casa: Bulevard. Data: 5.XII.1968. Notă informativă (kapja: Bujeniță Dumitru alezredes. Informátor: „Ștefan”. Ház: Bulevard. Dátum: 1968.12.05. Tájékoztató feljegyzés). In: Gáll-2, 145–145v.

³⁴ Consiliul Securității Statului. Inspectoratul de Securitate al Județului Cluj. Strict-Secret. 21.VII.1969. Extras din raportul de contactare a cetățeanului vest-german Klausen Karl, întocmit de Cpt. Ivaș Ioan, de la Serv. III. (Állambiztonsági Tanács. Kolozs Megyei Állambiztonsági Felügyelőség. Szigorúan bizalmas. 1969.07.21. Kivonat Klausen Karl nyugatnémet állampolgárral történő kapcsolatfelvételtől szóló jelentésből, összeállította Ivaș Ioan százados, a III. Osztályról.) In: Gáll-2, 147–148.

³⁵ Consiliul Securității Statului. Inspectoratul Jud. de Sec. Cluj. Strict-Secret. S. C. 152. Exempl. nr. 2. Nr. 103/MT5665 din 09.VIII.1969. Către Direcția Generală de Informații Interne. Direcția I-a. București, Semnat: Lt. col. Ioana Constantin, inspector șef, Mr. Rugină Toader, Șeful Serviciului (Állambiztonsági Tanács. Kolozs Megyei Állambiztonsági Felügyelőség. Szigorúan bizalmas. S. C. 152. 2. sz. példány, 103/MT/5665/1969.08.09. sz. Címzett: Belföldi Hírszerzési Vezérigazgatóság. I. Igazgatóság. Bukarest, aláírták: Ioana Constantin alezredes, főfelügyelő, Rugină Toader őrnagy, osztályvezető). In: Gáll-2, 149.

³⁶ A levél és a képeslapok a Gáll Ernő-hagyaték „Levelek Évához” c. iratcsomójában találhatók. Keltezése szerint a levelet Gáll Ernő Bad Godesberg/Bonnból írta 1967. október 30-án, a képeslapok keltezése pedig a következő: 1967. okt. 24. (Bad Gotesberg), 1967. okt. 25. (München), 1967. nov. 3. (Dortmund), 1967. nov. 8. (Frankfurt am Main).

³⁷ Ghișe Dumitru román kommunista politikus a jelzett időszakban az RKP KB helyettes osztályvezetője és a Társadalom- és Politikatudományi Akadémia elnökhelyettese volt.

³⁸ Ardeleanu Iosif (1909. szept. 26. – 1988. júl. 26.) erdélyi illegalista kommunista, a Sajtó és Nyomtatványok Vezérigazgatóság [a cenzúra] vezetője 1951–1973 között. Valter Romannal együtt a Nagy Imre-csoport megfigyeléséről felelt a snagovi tartózkodás időszakában.

³⁹ 142/B. D. 27.09.1969. Strict Secret. Exemplar unic. NOTA. „Filip Andrei” (142/B[ujeniță]. D[umitru]. 1969.09.27. Egyetlen példány. Feljegyzés. „Filip Andrei” [aláírással]). In: Gáll-2, 151–152.

⁴⁰ 142/B. D. 13.03.1970. Strict Secret. Exemplarul nr. 1. NOTA. „Filip Andrei” (142/B[ujeniță]. D[umitru]. 1970.03.13. 1. sz. példány. Feljegyzés. „Filip Andrei” [aláírással]). In: Gáll-2, 153.

⁴¹ Consiliul Securității Statului. Inspectoratul de Sec. al Jud. Cluj. Serviciul I. bir. 2. Strict Secret. 28.04.1970. Referat cu propuneri de separarea materialului privind pe GÁLL ERNEST din acțiunea informativă nr. 147. (Állambiztonsági Tanács. Kolozs Megyei Állambiztonsági Felügyelőség. I. Osztály, 2. Iroda. Szigorúan bizalmas. 1970.04.28. Jelentés javaslatokkal a Gáll Ernőre vonatkozó anyag elkülönítésére a 147. számú informatív akcióból.) In: Gáll–2, 1.

⁴² Az eredetiben: „S. F. I.” = Serviciul Federal de Informații, német nevén Bundesnachrichtendienst, a nyugatnémet titkosszolgálat.

⁴³ Strict Secret. 9 decembrie 1970. NOTA. Semnat: Locotenent colonel Perș Alexandru (Szigorúan bizalmas. 1970. december 9. Feljegyzés. Aláírta: Perș Alexandru alezredes). In: Gáll–1, 3–12.

⁴⁴ Az eredetiben: „trădare prin transmitere de informații”. Lásd: Ministerul de Interne. Inspectoratul Județean Cluj. Strict Secret. Data 31.III.1973. NOTA DE CLASARE a dosarului de urmărire informativă nr. 2319. (Belügyminisztérium. Kolozs Megyei Felügyelőség. Szigorúan bizalmas. Kelt 1973.03.31-én. A 2319 sz. informatív megfigyelési iratcsomó lezárási feljegyzése.) In: Gáll – 1, 275.

⁴⁵ Az 1989 előtti években Gáll Ernő megfigyelési fedőneve már nem „Graur”, hanem „Goga” volt.

⁴⁶ Gáll Ernő: *Felszólalás a magyar értelmiség értekezletén*. Bukarest, 1968. jún. 28., kézirat Gáll Ernő hagyatékában.

⁴⁷ Gáll Ernő: A dialógus jegyében. *Korunk*, XXVI. évf., 3, 5, 8, 9. sz., 1967, 431–434, 704–707, 1140–1142, 1273–1275.

⁴⁸ Gáll Ernő: *Számvetés. Huszonhét év a Korunk szerkesztőségében*. Komp-Press–Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 1975.

⁴⁹ A Securitate üres járatái remekül tetten érhetők abban, ahogyan a különböző dokumentumokat – feljegyzések, jelentések, összefoglalók – gyártották, ismételve elcsépelésig ugyanazokat az információkat, és próbálva őket újra meg újra másmilyen, de valójában ugyanazt a célt szolgáló megvilágításba helyezni. Ezért tartottam érdemesnek, hogy a vizsgált ügyre vonatkozóan a Gáll-dossziében található valamennyi dokumentumot részletesen ismertessek, az információk időnkénti megismétlésével együtt, mert ekképpen nem csupán a Securitate belső működése, hanem az öncélúsága is teljes mértékben láthatóvá, érzékelhetővé válik.

A tanulmány előző részében szereplő Perri Dezső valójában Peéry Rezső (Pozsony, 1910. március 27–1977. november 11., Stuttgart). A Securitate irataiban tévesen szereplő adatot Ilia Mihály szegedi professzor szíves jelzése nyomán helyesbíttem. A pontosításért ezúton is köszönetet mondok.